

Vägen mot säkerhet – får alla gå med?

En kritisk, feministisk analys av det traditionella
säkerhetsbegreppet.

Sara Olsson

Abstract

In this essay I analyze the concepts *security* and *security policy* from a critical, feministic point of view. The traditional way of thinking security is state-centred and narrow with its military oriented threatening pictures and solutions.

I advocate that the two concepts need a more feministic and holistic approach to be able to cope with the threats of our time and include the security for women explicitly.

To suggest how this can be done I introduce a model, *security-sphere*, which should be seen as a way to constructively connect my objections to the existing research with a new approach to security problems. The security-sphere is based on two analytical parts, *the private security sub-sphere* and *the public security sub-sphere*, in order to make new images of security problems visible.

It is a fact that most of the threats against women specifically, take place in the private sphere where no traditional analytical tools reach in – these threats have not been seen as “real” security problems. My aim is therefore to integrate these issues into the agenda of security policy.

Nyckelord: säkerhet, säkerhetspolitik, Feminist Security Theory (FST), holism, säkerhetssfär

Innehållsförteckning

1	Inledning	2
1.1	Problemdiskussion.....	2
1.2	Metod.....	3
1.3	Definitioner.....	4
1.4	Teori.....	4
1.4.1	Copenhagen School – traditionell eller radikal?.....	5
1.4.2	Feminist Security Theory	7
1.4.3	Sammanfattning.....	9
2	Vad innebär säkerhet?.....	10
2.1	Diskursen kring säkerhet	11
2.1.1	Det manliga språket	11
2.1.2	Kvinnor = fred?	13
2.2	Staten – nav eller eker?.....	14
2.2.1	Staten som beskyddare	15
2.3	Privat/offentlig säkerhet	16
2.3.1	Varför behövs privat/offentlig - distinktionen i den säkerhetspolitiska analysen?	17
2.4	Relationell säkerhet	19
3	Säkerhetssfär – som analysförslag.....	21
3.1	Vad är en säkerhetssfär?	22
3.1.1	Privat säkerhetsdelsfär	23
3.1.2	Offentlig säkerhetsdelsfär	25
4	Avslutning	29
4.1	Sammanfattning och slutsatser	29
4.2	Fortsatt forskning.....	30
5	Referenser	32

Det krävs ett helt nytt sätt att tänka för att lösa de problem vi skapat med det gamla sättet att tänka. Albert Einstein

1 Inledning

1.1 Problemdiskussion

Efter att ha läst delkursen ”Gränsdragningar och konstruktioner av sociala rum” under vårterminen började min uppmärksamhet allt mer fästas vid vikten av vems tolkningar och definitioner som råder i samhället, då detta i hög grad avgör hur verkligheten återspeglas.

Den statsvetenskapliga forskningen har en central roll i att ifrågasätta och undersöka hur vedertagna koncept och begrepp formas i vårt samhälle och även påverkar vår omvärld. Det är i dessa möten med det ”självlara” som man upptäcker hur det nästan alltid finns en subjektiv historia att uppmärksamma – dold eller synlig.

Ett sådant ”självlart” och intressant begrepp att undersöka är *säkerhet*. Den säkerhetspolitiska agendan står idag i fokus som aldrig förr, med startpunkt i händelserna den 11 september. På några sekunder blev västvärlden brutalt uppmärksammat på sårbarheten och bräckligheten kring sin säkerhet. Begrepp som ”kriget mot terrorismen”, ”nationell säkerhet” och ”höjd beredskap” har därefter blivit vardagsmat, samtidigt som villkoren för människor världen över blir allt tuffare och snarare osäkra än säkra. Retoriken till trots finns det därför en rad frågor att ställa sig kring människors säkerhet.

Vem bestämmer egentligen vad säkerhet är och för vem gäller denna säkerhet? Vad ingår i säkerhetspolitiska åtgärder och mot vem riktar de sig? Rådfrågas kvinnor som lever mitt i vardagens inferno, barn som tvingas leva i krigets fruktansvärda konsekvenser eller förtryckta och fattiga människor? Eller är det så att dessa exkluderas när säkerhetspolitik utformas? När en TV - reporter konstaterar att en civilbefolkning någonstans i världen åter kan röra sig säkert på gator och torg – gäller det alla? Så när vi går vidare mot 2000-talets säkerhetspolitik kan man undra; får alla gå med?

Ovanstående tankar väckte min nyfikenhet att närmare utforska vad begreppen *säkerhet* och *säkerhetspolitik* innebär och det är därmed vad min uppsats kommer att handla om.

1.2 Metod

De senaste åren har debatten kring vad säkerhet egentligen innebär blivit allt intensivare och som Ken Booth konstaterar har de realistiska antagandena kring säkerhetsforskning i allt högre grad börjat utmanas av ett synsätt som sätter *människan*, snarare än staten, i centrum för säkerhetsproblematik (2005, s. 323).

Under arbetets gång med denna uppsats har jag gång på gång ställts inför svårigheten att kombinera en kritisk granskning av säkerhetsbegreppet med konstruktiva förslag som leder framåt. Det synsätt Booth talar om där människan står i fokus innebär nämligen på många sätt en analytisk utmaning. Det krävs nya redskap och synliggörande av samband när man vill förena människans komplexitet med den strikta akademiska objektiviteten.

Säkerhet och säkerhetspolitik är begrepp och områden som traditionellt sett varit statiska genom sina snäva stats- och militärperspektiv och inte minst genom det manliga tolkningsföretäret. *Androcentrism*, det vill säga att den kunskap vi besitter och ser som allmänt vedertagen, till största del är formulerad av män för män, vilket i många fall medfört felaktiga analyser av resultat, liksom att kvinnors kunskaper, behov och erfarenheter kommit att marginaliseras, är slående inom det säkerhetspolitiska området (Stegen, 2004, s. 2).

Jag driver därför i min uppsats två normativa teser; *den traditionella säkerhetspolitiska forskningen bör kompletteras med en feministisk och holistisk ansats för att kunna möta dagens säkerhetsproblematik samt det bör ske ett fokus bort från statscentreringen inom säkerhetspolitisk analys.*

Teserna operationaliseras genom två delar; jag inleder med att göra en *feministisk begreppsanalys* av säkerhet och säkerhetspolitik. Detta innebär att ett maktperspektiv hela tiden följer implicit genom analysen och mer explicit ett kritiskt förhållningssätt. Begreppsanalysen konkretiseras med hjälp av frågan: vad innebär säkerhet? Genom att fokusera på fyra perspektiv, inspirerade av feministisk säkerhetsteori; *diskursen kring säkerhet, statens roll, den privata/offentliga distinktionen* samt *relationell säkerhet*, försöker jag besvara frågan och tydliggöra min kritik. Frågeställningen ska läsas normativt då jag inte redogör för en ”objektiv” innebörd utan snarare föreslår vad innebörden *skulle kunna* vara.

Därefter presenterar jag ett förslag på hur denna kritiska granskning kan bidra till en ny analysmodell som jag väljer att kalla *säkerhetssfär*, för att öka kunskapen och medvetenheten kring säkerhetsproblematik. Mitt syfte är i enlighet med den första tesen jag driver att försöka visa att det krävs en mer *holistisk och relationell ansats kring begreppen säkerhet och säkerhetspolitik*. Säkerhet blir därmed ur ett perspektiv mer svåranalyserat än tidigare, men samtidigt ökar förhoppningsvis förståelsen för vikten av att detta är nödvändigt för att på allvar förankra forskning med verklighet – en verklighet som är komplex och svåranalyserad.

Uppsatsen bygger på litteraturstudier och är teoretiserande till sin utformning.

1.3 Definitioner

Jag kommer alltså att kritiskt granska begreppen säkerhet och säkerhetspolitik ur ett feministiskt perspektiv. För att underlätta för läsaren vill jag först klargöra vissa definitioner innan jag går vidare med min teoridel.

Det *feministiska perspektivet* kan användas och definieras på flera sätt. I denna uppsats ska det feministiska perspektivet läsas som *en metod att synliggöra kvinnors underordning och irrelevans* i diskursen och praktiken kring säkerhet. Vidare innebär här ett *kritiskt förhållningssätt*, inte enbart att finna fel, utan även att hitta element som kan användas till konstruktiva frågor och förslag (Stenbock – Hult, 2004, s. 13).

Jag är inte ute efter att specifikt definiera säkerhet och säkerhetspolitik utan jag skiljer på innebörd och definition där det förstnämnda är vad jag kommer att ägna mig åt. *Innebörd* har en bredare kontext och lämnar utrymme för diskussion och analys, medan en definition snarare avgränsar och är statisk.

Men för att ge förståelse för min utgångspunkt anser jag att jag vill redovisa följande definition av (nationell) säkerhetspolitik; "[...] en sammanfattande beteckning på en stats politiskt styrda aktiviteter i syfte att kunna förverkliga sina mål också i situationer där den ställs inför hot från andra aktörer, särskilt från andra stater, i det internationella systemet" (Andrén, 2002, s. 16). Detta är en väl representativ definition från den traditionella skolan som jag ställer mig kritisk till och kan vara bra att ha i bakhuvudet.

1.4 Teori

Den teoretiska diskussionen som jag kommer att föra är baserad på två teoriskolor, nämligen *Copenhagen School* och *Feminist Security Theory (FST)*.

Skolorna blir intressanta att diskutera tillsammans eftersom Copenhagen School de senaste 10-15 åren gjort sig kända som förnyare och nytänkare inom traditionell säkerhetspolitisk forskning, i synnerhet i förhållande till skolor som Rational Choice och Strategiska studier. FST som är min huvudteori, har å andra sidan (ännu) inte fått status att nämnas som ledande tankeskola i dessa sammanhang, men presenterar centrala och radikala idéer om hur säkerhet kan förstås och uppnås.

Genom att diskutera dessa båda skolor hoppas jag dels kunna tydliggöra var FST befinner sig inom säkerhetspolitisk forskning och dels ge en teoretisk överblick av det säkerhetspolitiska fältet.

1.4.1 Copenhagen School – traditionell eller radikal?

Copenhagen School, där Barry Buzan är den mest namnkunnige men där även namn som Ole Waever och Jaap de Wilde är centrala, har gjort sig kända som förnyare av den traditionella säkerhetspolitiska forskningen. Till exempel menade Ken Booth när boken *People, States and Fear* kom 1991 att den var "the most comprehensive theoretical analysis of the concept of security in international relations literature to date" (Smith, 2005, s. 32).

Genom sina resonemang om *säkerhetskompex, sektorer* och "securitization" har denna skola börjat flytta fokus från den stats/territoriella/militärcentrerade forskningen till en mer nyanserad analys där faktorer som *miljö, ekonomi, samhället* och *politik* ingår.

Buzan, Waever och de Wilde sammanfattar själva i *Security: A new framework for analysis* vad som skiljer deras vidare approach mot den gamla traditionella;

The most obvious difference between our new framework and the traditional approach to security studies is in the choice of a wide (multisectoral) versus narrow (monosectoral) agenda. Wideners must keep an open mind about the balance among the sectors, the cross-linkages between them, and the types of threat, actor and referent object that might be dominant in any given historical time. By contrast, traditional security studies gives permanent priority to one sector (the military) and one actor (the state) plus any links or crossovers from other sectors that relate directly to the use of force (1998, s. 207).

Den traditionella forskningen, som Buzan, Waever och de Wilde hänvisar till och anser sig vara klart skilda från, hävdar att den militära sektorn med staten i fokus är vad säkerhet handlar om – både i teori och praktik. Steve Smith delar in denna forskning i två delar som han menar präglar mainstreamlitteraturen kring säkerhet (2005, s. 30). Han hänvisar då till *Rational Choice* och *Neo-klassisk realism*, under vilka även *Strategiska studier* hamnar. Det sistnämnda handlar om hur militär teknologi påverkar relationerna mellan stater (Buzan, 1991, s. 270). Genom denna typ av forskning har följande stått i centrum; militär teknologi och strategi, rustningsdynamik och avskräckning och säkerhetsåtgärder mot andra staters militära aktiviteter (Andrén. 2002, s. 66). Buzan menar att detta fokus innebär kortsiktiga perspektiv som inte lämnar varken möjlighet eller kapacitet för att se bortom den empiriska och policy-orienterade horisonten (1991, s.10). Resonemanget kan kopplas till den kritik Smith tar upp om att rational choice-perspektivet kritiserar för att anpassa världen till sina premisser (2005, s. 30).

Den neoklassiska realistiska modellen, med utgångspunkt i det realistiska antagandet om att stater lever i osäkerhet och sårbarhet eftersom det råder ett anarkiskt system, har fokus på den militära makten hos en stat (ibid. s. 31). Anarkiskt system då definierat som avsaknaden av en gemensam/allmän makt (Baylis&Smith, 1999, s. 115).

Copenhagen School definieras i förhållande till dessa inriktningar som nyskapande då skolan dels kritiserar militär- och statscentreringen, men också kommer med konstruktiva förslag på hur fokus kan flyttas från den centreringen. Genom framförallt sektorerna och "securitization" har man tagit ett kliv mot att nyansera säkerhetsforskningen. Men samtidigt påpekar Buzan, Waever och de

Wilde dock att det är svårt och problematiskt att flytta fokus bort från den militära sektorn;

[...] it is more difficult when security is moved out of the military sector. There are intellectual and political dangers in simply tacking the word security onto an ever wider range of issues (1998, s. 1).

Vad Copenhagen School gör är nyskapande, men knappast radikalt. I sina resonemang om sektorer är man fortfarande kvar i statscentreringen och genusperspektivet lyser med sin frånvaro. Smith tar upp viktig kritik som riktats mot skolan från olika håll och som beroende på vilken utgångspunkt och referensram man har, kan anses vara irrelevant eller högst relevant. Jag anser att kritiken är högst relevant och anledningarna är följande; Smith redogör för kritik från Bill McSweeney, Jef Huysmans och Lene Hansen som samtliga har olika utgångspunkter men formulerar de invändningar jag själv har på ett träffande sätt. McSweeney påpekar till exempel att Copenhagen School använder begreppen samhälle och identitet på ett objektiva och positivistiskt sätt (Smith, 2005, s. 35). Han menar att skolan överfört den ontologi och objektivitet som tidigare applicerats på begreppet staten, på "samhälle" och "identitet", vilket innebär att begreppen ses som objektiva realiteter redo att upptäckas och analyseras (ibid. s. 35). Detta är opassande eftersom det innebär att "samhälle" och "identitet" betraktas som sociala realiteter existerande oberoende av varandra, istället för att ses som skapande och återskapande av sociala förändringsprocesser (ibid. s. 35). Huysmans menar å sin sida att Copenhagen School är Eurocentrisk inte så mycket i sitt faktiska studiefokus utan mer i de underliggande argumenten om vad säkerhetens logik egentligen innefattar (ibid. s. 36-37). Detta hänför Huysmans särskilt till processen av "securitization" som han menar är starkt präglad av ett västerländskt tankesätt (ibid. 37). Sist men inte minst tar Lene Hansen upp avsaknaden av ett genusperspektiv, i första hand beroende på att Copenhagen School tar upp säkerhet som samhällsrelaterat, inte som individ- och gruppbaserat (till exempel kön och etnicitet) (ibid. s. 37). Vidare tar Hansen upp en intressant poäng när hon talar om problematiken med "securitization" som fokuserar på diskurser, och detta innebär att det blir problem i situationer när möjligheterna att få tala säkerhet är kraftigt begränsad. Och eftersom förutsättningarna för att få tala säkerhet nästan alltid innebär att genusperspektiv på säkerhet exkluderas uppstår här ett stort problem för att få upp frågorna på agendan (ibid. s. 37). Hansen och Olsson påpekar vikten av att om sektorer ska användas som terminologi för att bredda agendan för säkerhetspolitik krävs det att de är "[...] expanded beyond the military to include questions of societal identity – for instance, the strategic use of wartime rape and [...] environmental hazards like famine [...]" (2004, s. 405).

Copenhagen School är ett intressant försök att förnya det säkerhetspolitiska tänkandet och den säkerhetspolitiska analysen, men det finns fortfarande problem och brister. Låt mig därför presentera Feminist Security Theory som ett försök att på allvar utmana den länge rådande forskningen.

1.4.2 Feminist Security Theory

Under 1980-talet började feminister att diskutera om och hur begreppet säkerhet kunde vidgas (Hansen, Olsson, 2004, s. 405). Dessa tankar utvecklades under 1990-talet och idag talar man om *feministisk säkerhetsteori (FST)* eller *feministisk säkerhetsanalys* där ledande namn bland annat är J Ann Tickner, Cynthia Enloe, Jean Bethke Elshtain, Carol Cohn och Betty A Reardon.

Denna teoribildning startade med frågeställningar av typen ”var är kvinnorna?” och ”säkerhet för vem?”, en helt annan utgångspunkt än vad som diskuterats tidigare alltså. En nyskapande och viktig poäng med FST uttrycker Reardon; ”Holism, feminist insist, should be the basic framework within which we view security issues” (1993, s. 25). Detta *helhetstänkande* och *holistiska synsätt* öppnar dörrar till nya samband och analysnivåer som den traditionella säkerhetsforskningen inte valt att fokusera på.

Säkerhet som begrepp är som jag poängterat präglad av det traditionella stats- och militärtänkandet. Vad feminister och FST vänder sig mot är just detta, vilket uttrycks från olika håll; ”[...] the traditional privilege bestowed upon the military-political security of the state has effectively excluded the acknowledgement of gendered security problems (Hansen, Olsson, 2004, s. 405). Mary Caprioli menar att säkerhet i den privata sfären är avgörande för kvinnors säkerhet, men att den ofta exkluderas från standardmåttn av säkerhet där staten har en avgörande roll (2004, s. 413). Och mycket träffsäkert uttrycker Sonja Licht att det finns ett behov “[...] for a new concept of security policy that is not based on the imagined security need of nations but on the real security needs of living people” (2004, s. 1). Maud Eduards menar att kön är en central men föga diskuterad säkerhetspolitisk dimension (2002, DN).

Gemensamt för kritiken från FST är alltså dels att man vänder sig mot den statscentrerade inriktningen, utan att överge den, och dels att kvinnor blivit och blir exkluderade från de strukturer som ligger till grund för säkerhetspolitiska beslut. En mildare variant uttrycks även av Lene Hansen och Louise Olsson, som menar att det inte är så att genusanalysen förespråkar att överge det traditionella militär/stats- konceptet med ursprung i realismen och strategiska studier, utan snarare att kritiskt studera vilka konsekvenser och följder detta koncept har (2004, s. 406).

Det finns en nära koppling mellan FST och Internationella Relationer (IR). Tickner skriver i inledningen till sin *Gender in International Relations*:

As a scholar and teacher of international relations, I have frequently asked myself the following questions: Why are there so few women in my discipline? If I teach the field as it is conventionally defined, why are there so few readings by women to assign to my students? Why is the subject matter of my discipline so distant from women's lived experiences? Why have women been conspicuous only by their absence in the worlds of diplomacy and military foreign policy-making? (1992, s. ix).

En subjektiv bedömning kan tyckas, men faktum är att Tickner här pekar på många av de frågor som gjort att en feministisk inriktning av IR utvecklats. Det är dock först de senare åren som den fått ta plats och inte helt utan motstånd

(Blanchard, 2003, s. 1). Tickner menar att bidraget som feministiska teorier inom IR kan ge, för begrepp som säkerhet och makt, är att undersöka och kritisera innebörden av dem. På så sätt kan de omdefinieras för att leda till nya möjligheter för att analysera och lösa nuvarande säkerhetsproblem (1992, s. 18).

Feministisk säkerhetsteori utmärker sig genom sin *bredd* där olika forskning och perspektiv samsas; "Feminist Security Theory emerged from a cross-ideological, transepistemological, multivoiced conversational debate among multiple feminisms, including liberal, empiricist, modified-standpoint, and qualified postmodern perspectives, among others" (Blanchard, 2003, s. 1295). Detta har också lett till både intern och extern kritik om att säkerhetsbegreppet på så sätt blir för brett, men den flerdimensionella analysen som FST står för har så långt inte bara öppnat och breddat horisonten för vad som kan studeras, utan också skakat om grunderna till de teoretiska kategorier som länge tagits för givna inom både IR och säkerhetsforskning (Burgess, 2004, s. 404). Hur kan ovanstående sammanfattas teoretiskt?

Eric M. Blanchard gör en sammanfattning av hur han menar att FST har utvecklats de senaste 10 åren. Han talar om fyra teoretiska riktningar där dynamiken i teorin framkommer. Den första riktningen handlar om att man ifrågasätter den förutsatta icke-existensen och irrelevansen av kvinnor i internationell politik. Detta görs genom att ta tillvara kvinnors erfarenheter och upplevelser och erkänna exkluderandet från beslutsfattande positioner på grund av kön (2003, s. 1290). Den andra innebär att FST ifrågasätter i vilken grad kvinnor egentligen är säkrade av staten i tider av krig och fred (ibid. s. 1290). Tickner påpekar till exempel hur IR-feminister anser att "rather than seeing the state as a neutral arbiter, feminist IR scholars have pointed to 'gendered states' that promote and support policy practices primarily in the interests of men" (2001, s. 21). Den tredje riktningen fokuserar på diskurser där kvinnor oreflekterat kopplas samman med fred. Man menar att detta måste balanseras med det faktum att kvinnor deltar, stödjer och "inspirerar" till krig. Den fjärde och nyaste inriktningen tar upp och problematiserar antagandet om att ett genusperspektiv på säkerhet enbart riktar sig till kvinnor och därför flyttar man istället fokus till konceptet manlighet som ifrågasätts och diskuteras (Blanchard, 2003, s. 1290). Dessa riktningar ger en bra teoretisk överblick kring hur FST försöker utveckla och förnya tänkandet kring säkerhet. De kan dock kompletteras med Hansen och Olssons två mål som de anser att den feministiska säkerhetsanalysen har; "[...] to critique the field of security studies for its inherent male biases and to trace how particular political practices *produce* collective conceptualizations that constrict or enable what can be recognized as legitimate problems of the individual" (2004, s. 405). De teoretiska ramarna sträcker sig alltså från att kritisera och problematisera det "manliga säkerhetsbegreppet" till att dels synliggöra kvinnor samt att ifrågasätta vissa givna förutsättningar.

1.4.3 Sammanfattning

Copenhagen School och FST har mycket som skiljer dem åt, men skolorna ligger dock närmare varandra än FST och neorealism/strategiska studier, vilket framgår av figuren nedan.

Vad jag vill visa med ovanstående diskussion är att när jag i min fortsatta analys använder mig av FST, är det klargjort i relation till vilka resonemang och antaganden denna teoriskola vuxit fram. Jag placerar Copenhagen School inom den traditionella forskningen, om än medveten om att den i sammanhanget är nyskapande i vissa avseenden, men för att utveckla ett holistiskt och feministiskt säkerhetsbegrepp behövs det radikalare FST; "[...] looking at security from the perspectives of women alters the definition of what security is to such an extent that it is difficult to see how any form of traditional security studies can offer an analysis" (Smith, 2005, s. 48).

Figur 1.4.3 Schematisk sammanfattning

Neorealism/strategiska studier → Copenhagen School → Feminist Security Theory		
- stat	- stat	- staten som beskyddare?
- militär	- sektorer	- var finns kvinnorna?
- territorium	- securitization	- holism

2 Vad innebär säkerhet?

Can academic security studies respond to this predictably dangerous future? How should we think about security in this fractious world? What is real? How reliable is our knowledge? What can we do? (Booth, 2005, s. vii).

Jag har i mitt inledande kapitel försökt visa hur säkerhet som traditionellt begrepp definierats snävt och militaristiskt och att begreppet är i behov av förändring - men vad innebär då säkerhet? Som Booth frågar sig i ovanstående citat; vad kan vi göra? Hur ska vi tänka kring säkerhet idag?

Buzan menar i inledningen till *People, States and Fear* att få människor skulle förneka att säkerhet, oavsett om individuell, nationell eller internationell avses, rankas som ett av de mest framträdande problemen som mänskligheten står inför (1991, s. 1). Han konstaterar därefter också att säkerhet är ett problematiskt begrepp – såväl i praktiken som akademiskt (ibid. s. 7). Karlsson menar att begreppet har blivit en ideologi, som fyller syftet att legitimera ett antal bärande element i den nuvarande världsordningen (1997, s. 43). Tickner å sin sida påpekar att de senaste tio årens dramatiska förändringar i världspolitiken har inneburit att en mängd nya säkerhetsfrågor uppkommit och upptar dagens internationella säkerhetsagenda (2001, s. 1). Gudrun Schyman och Jan Öberg hävdar i en artikel att *mänsklig säkerhet* måste utmana det nuvarande säkerhetsbegreppet eftersom "[...] doktrinen om nationell säkerhet - kontra människan och den globala säkerheten - lett till ofantlig upprustning, makt- och terrorbalans, krig, spill av resurser tagna ifrån just mänsklig utveckling - och till massmördande av kvinnor och barn i hundratals krig" (Schyman, Öberg, 2004). Reardon föreslår att säkerhet ligger i den framtida upplevelsen;

Security lies in things hoped for and planned for, perhaps more than in things as they are. Security is in large part *future perception* (1993, s. 22).

Det finns alltså en mängd synsätt på vad säkerhet bör vara och innehålla som begrepp. Den objektiva och rationella approachen som präglat den säkerhetspolitiska diskursen och forskningen, med vissa "nödvändiga" begrepp som styrka, makt och oberoende är i själva verket inte alls objektiva och nödvändiga enligt Tickner. I själva verket menar hon att de är begrepp som associeras med män och manlighet och dem vi överlåter beslutanderätten till om utrikes- och säkerhetspolitik – allt för beskyddandet av nationens intresse (1992, s. 3). Hon poängterar att detta ifrågasättande av objektiviteten är central; "[...] many feminists suggest that scholarly claims about the neutral uses of language and about objectivity must continually be questioned" (ibid. s. 36).

2.1 Diskursen kring säkerhet

När det närmare ska utrönas vad säkerhet egentligen innebär är därmed en mycket viktig del, om än ofta förbisedd i den traditionella forskningen, att titta på hur *diskursen kring begreppet* ser ut.

I många sammanhang, till exempel politik, arbetsmarknad och utbildning, har feminister försökt visa hur diskurser påverkar upprätthållandet av rådande strukturer och maktfördelning - säkerhetspolitik är inget undantag. Tickner menar att den manliga, strategiska diskursen kan förklara varför kvinnors röster så ofta har setts som irrelevanta i frågor rörande nationell säkerhet (2001, s. 49). Låt oss då närmare undersöka denna manliga diskurs som präglat den säkerhetspolitiska forskningen.

2.1.1 Det manliga språket

Reardon menar att mycket av det arbete som kvinnor och feminister försöker åstadkomma inom det säkerhetspolitiska området hindras av den jargong och omskrivning som görs av säkerhetspolitiska experter och beslutsfattare. Därför anser hon; "demystification of this language and dispelling the secrecy of security policy that contributes to the continuation of the arms race and the exclusion of most of the public from participation in security policy making [...] such change is absolutely essential if those who are affected by a policy are to even understand it, much less participate in its development" (1993, s. 27).

I september 2002 hölls en internationell konferens i Berlin, med anledning av årsdagen av 11 september. Konferensens titel var *World Women's Security Council in Foundation* och 60 deltagare från länder som Tyskland, Iran, Slovenien och Afghanistan röstade för detta initiativ. Deltagarna enades om "[...] the fact that wars are plotted over their heads – inside and outside the UN Security Council – and the fact that male diplomats and military officials dare to decide the world's fate" (Licht, 2002, s. 1). Här ser man en relativt radikal formulering där uttryck som "att män vågar besluta över världens öde" förekommer. En ny typ av språk som feminister för in i säkerhetspolitiska sammanhang. Denna konferens kom fram till rekommendationer som man ansåg skulle tas väldigt seriöst, i annat fall skulle intentionen om att göra kvinnor till verkliga aktörer med makt att agera under och efter konflikter stanna vid tom retorik (ibid. s. 7). Rekommendationerna som framkom handlade bland annat om att all planering och alla beslut inför fredsoperationer skulle göras med ett genusperspektiv och att man skulle insistera på en jämn könsfördelning hos förhandlare för att försäkra att fredsplaner fungerar även på den lokala nivån, samt söka efter nya vägar för att öka samarbete, förståelse och koordination mellan informella och formella samhällseliga sektorer (ibid. s. 7).

Låt oss jämföra denna typ av språk kring säkerhet med vad Ehlstain kallar "[...] the 'strategic voice', an authoritative discourse that is 'cool, scientific, and overwhelmingly male'" (Blanchard, 2003, s. 1294). Blanchard diskuterar hennes

kritik av denna strategiska röst och Ehlstain menar att realiteten av detta expertspråk "[...] with its talk of 'peacekeeping' missiles and village 'pacification', separates ordinary citizens from civic life" (ibid. s. 1294-1295). Blanchard tar också upp Cohns analys av den 'teknologiska' diskursen hos intellektuella kärnvapenanhängare där hon menar att anhängarna förnekar de fruktansvärda konsekvenserna av ett kärnvapenkrig. Detta anser Cohn beror på att för att uppnå status måste de legitimeras sin ställning med att inta en maskulin, det vill säga tuff, rationell och logisk, ställning i diskursen kring säkerhet.

Enloe för en annan intressant diskussion i sin *Bananas, Beaches and Bases* där hon pekar på hur uttrycket farlig värld ("dangerous world") används i diskursen kring säkerhet. Vid en första anblick kan detta uttryck härledas till den kapitalistiska - kalla kriget ideologin, men Enloe menar att när det gäller en farlig patriarkal värld förväntas maskulina män och feminina kvinnor reagera olika;

A 'real man' will become the protector in such a world. He will suppress his own fears, brace himself and step forward to defend the weak, women and children. In the same 'dangerous world' women will turn gratefully and expectantly to their fathers and husbands, real or surrogate. If a woman is a mother, then she will think first of her children, protecting them not in a manly way, but as a self-sacrificing mother (s. 12-13).

Detta menar Enloe också speglar sig i den retorik som används på den internationella arenan. Som exempel nämner hon Iran/Contra-affären och kalla kriget som hölls uppe av en outtalad föreställning om maskulinitet (1989, s. 13).

När våldtäkt i både krigs- och fredstid började uppmärksammas på allvar efter massvåldtäkterna under kriget i forna Jugoslavien menar Enloe att detta gjordes möjligt genom en ny feministisk mänskliga rättigheter - diskurs som etablerats av kvinnliga aktivister tillsammans med antivåldsaktivister på gräsrotsnivå (2000, s. 139). Våldtäkt som begrepp har inom den traditionella säkerhetspolitiska diskursen lyst med sin frånvaro, annat än när begreppet använts som en nedvärderande metafor. Eduards uttrycker det som att denna typ av metafor bottnar i en idealiserad manlighet, där nationens säkerhet byggs med styrka, autonomi och avgränsning mot andra. Soldaten – patrioten – mannen glorifieras medan kvinnor symboliserar svaghet, rent av ett hot mot ordningen (Eduards, 2002, DN). Vidare menar Eduards att detta bara är en del av ett större problemkomplex som bygger på att begrepp som nation, säkerhet och krig är starkt könskodade (ibid.). Som exempel nämner hon vad som cirkulerade på Internet efter 11 september

I en skämtteckning som cirkulerar på nätet har bin Laden förgripit sig på den amerikanske presidenten. Hon, Amerika, har förlorat sin oskuld för Bush, skriver fredsforskaren Johan Galtung. Kan man se det, undrar han, som att tre byggnader har våldtagits av jetplan, vilka trängt in i deras sköte? (ibid.).

Även Pettman anser att "the metaphor of rape to represent national or state humiliation reveals 'how deeply ingrained has been the depiction of the homeland as a female body whose violation by foreigners requires its citizens and allies to rush to her defence'" (1996, s. 49). Våldtäkt som en realitet i krig och konflikter har det däremot, fram till kriget i före detta Jugoslaviens efterspel, varit tyst om.

Här kan därmed den kritik som Hansen riktar mot Copenhagen School, om möjligheten att komma till tals och få upp sin säkerhetsproblematik på agendan, appliceras rakt av. Som Anna T Höglund uttrycker det:

Krigsförbrytelser som kränker mänskliga rättigheter enligt den humanitära rätten uppmärksammas om de drabbar både män och kvinnor eller enbart män. Men övergrepp som drabbar kvinnor specifikt – främst sexuella kränkningar – har genom historien tystats ned (Höglund i Icke – våld och genus, 2004, s. 38-39).

Faktum kvarstår alltså, talar ingen om problemen spelar det ingen roll hur stort säkerhetshot det än är. Därför är det oerhört centralt att strukturerna som utgör den säkerhetspolitiska vardagen är *öppna* och *flexibla*.

2.1.2 Kvinnor = fred?

Blanchards tredje teoretiska riktning inom FST handlar om hur kvinnor i många säkerhetsdiskurser per automatik sammankopplas med fred och hur skolan vill ifrågasätta detta.

Diskussionen är ganska komplex då det å ena sidan hävdas att kvinnor har en annan inställning till krig än män, som Edwards uttrycker det;

Män är också mindre kritiska än kvinnor till vedergällningsattacker som kan betyda att oskyldiga riskerar att dödas. Kvinnor är opålitliga bundsförvanter för de som vill krig (2002, DN).

Men å andra sidan råder det en ganska etablerad uppfattning om att ”oavsett vilken sorts konflikt som pågår är den traditionella bilden av män på väg till kriget vid fronten medan kvinnorna stannar hemma med barnen och de äldre, inget annat än en myt” (Ivarsson, 2004, s. 5). Detta diskuterar också Miranda Alison;

The assumption that women are more peaceful and less aggressive or warlike than men is a familiar one to most of us. The expectation of women as being nurturing and non-violent (and therefore not appropriate as soldiers) is held in many different societies [...] (2004, s. 447-448).

Hon utmanar dock denna idé i en intressant artikel genom att undersöka kvinnliga soldater från Sri Lanka och Nordirland. Enligt internationella studier deltar kvinnor under konflikter på eget initiativ eller utnyttjas, för att smuggla vapen, till exempel med graviditet som täckmantel (Stegen, 2004, s. 3). Närvaron av vapen bland civilbefolkningen och svårigheten att upptäcka dessa försvåras därmed och risken för att nya stridigheter blossar upp ökar (ibid. s. 4).

Pettman diskuterar också hur kvinnliga soldater väcker mycket reaktioner inom den feministiska rörelsen. Hon tar upp skiljelinjen mellan de feminister som menar att kvinnor har rätt att göra val och karriär inom alla yrken, även inom det militära, och anti-militaristiska feminister som menar att just militären inte är ett mål för att eftersträva jämlikhet i den vanliga meningen. Detta eftersom det militära systemet handlar om systematiskt våld, vilket aldrig kan berättigas (1996, s. 152-153).

Licht pekar på kvinnors centrala roll i fredsörelser och vikten av att nästan alla gräsrotsinitiativ från kvinnor, även de som lett till akademiskt arbete, har varit delar av anti- krigsörelser (2002, s. 2). Detta till trots finns kvinnor i väldigt liten utsträckning representerade i fredsörelser:

Trots att kvinnor utgjort majoriteten av medlemsantalet i världens fredsörelser är "verkliga" fredsörelser fortfarande nästan uteslutande manlig aktivitet. Här är det en annan del av den förväntade fredligheten som slår igenom i synen på kvinnlighet, nämligen att kvinnor och kvinnlighet hör till den privata sfären, till den "lilla" världen (Höglund i Aggestam, 2004, s. 44).

Diskussionen om huruvida kvinnor är mer fredliga än män och vilka roller kvinnor ska ha under och efter konflikter kommer att fortsätta, men klart är att det inte finns några enkla och givna svar.

2.2 Staten – nav eller eker?

Staten är det nav som säkerhetspolitik genom historien kretsat kring, men nya tider råder och statens roll är inte längre lika självklar, vilket Karlsson påpekar;

Detta säkerhetstänkande inrymmer en allvarlig obalans genom att säkerhet diskuteras endast i förhållande till stater, och det förutsätts att statens säkerhetsuppfattning är liktydig med individens. Man bör ställa sig frågan om säkerhet för staten eller den styrande sociala gruppen har något som helst med säkerhet och välbefinnande hos vanliga människor att göra (1997, s. 43).

Eller som Elshtain uttrycker det;

No children are ever born, and nobody ever dies, in this constructed world. There are states, and they are what is (Blanchard, 2004, s. 4).

Ifrågasättandet av staten som central aktör kan kanske både ses som ett resultat av den tid vi lever i, där nationalstaten generellt är omdiskuterat som fenomen, men också som att nya perspektiv och aktörer börjar ta plats i de säkerhetspolitiska diskussionerna.

Feminister som ifrågasätter statens självklara plats inom säkerhetspolitik och internationella relationer överhuvudtaget, hävdar att man inte kan förstå hur stater agerar om man inte tar hänsyn till identitetsskapande och sociala relationer och processer (Tickner, 2001, s. 53). En annan poäng som FST lyfter fram är att de strukturella orättvisor som råder, vilka starkt bidrar till människors osäkerhet, är inbyggda i den traditionella synen på staten och det internationella systemet. När många stater lägger enorma summor på militärbudgetar, även i fredstid, och samtidigt skär ner på sociala kostnader, upprätthåller de strukturerna, och detta menar Tickner, kan betraktas som en form av våld (ibid. s. 62-63). Och när det gäller stater som befinner sig i konflikt pekar Simona Sharoni på paradoxen att ju mer landets regeringar engagerar sig i nationell säkerhetspolitik, ju mer otrygga blir dess medborgare och särskilt kvinnorna (ibid. s. 62).

För att komma från staten som en statisk, objektiv enhet är Pettmans resonemang träffande då hon säger att "'the state' is an abstraction that refers to a set of relations, practices and institutions" (Pettman, 1996, s. 9). Alla stater har sina specifika aktörer och strukturer, vilket gör det än märkligare att klumpa ihop dessa till "en stat" som ska agera enhälligt.

Feministiska forskare från olika delar av världen är kritiska till staten på flera sätt, men pekar samtidigt på den potential staten har som motvikt till den globala kapitalismen som slår hårt mot många kvinnor (Tickner, 2001, s. 120). I en tankeväckande bok, *Global Women*, sammanställd av Barbara Ehrenreich och Arlie Russell Hochschild där det på olika sätt visas hur kvinnors villkor ser ut i dagens globaliserade värld, framkommer bland annat att hälften av världens gästarbetare som uppskattas till 120 miljoner är kvinnor (Ehrenreich, Hochschild, 2003, s. 5). Detta menar de två redaktörerna är ett fenomen som pågår i det tysta och måste uppmärksammas;

Thanks to the process we loosely call "globalization", women are on the move as never before in history. In images familiar to the West from television commercials for credit cards, cell phones [...] female executives jet about the world, phoning home from luxury hotels and reuniting with eager children in airport. But we hear much less about a far more prodigious flow of female labor and energy: the increasing migration of millions of women from poor countries to rich ones, where they serve as nannies, maids, and sometimes sexworkers (ibid. s. 2).

Dessa kvinnor är ofta helt skyddslösa och staten som aktör uppvisar ofta en oförmåga att hantera denna problematik, och ibland även maktlöshet eftersom denna industri är utbredd och komplex och därmed svåråtkomlig. De feminister som pekar på staten som potentiell utmanare till ovanstående problematik argumenterar som till exempel Drude Dahlerup, att kvinnor är mer beroende av staten än män, särskilt i den industrialiserade delen av världen, på grund av de tjänster staten tillhandahåller. Kvinnor kan vinna mer på statens makt än på den fria marknadens (Tickner, 2003, s. 120).

Staten som nav sett ur ett feministiskt perspektiv är därmed oerhört problematisk och som vi snart ska se förstärks denna problematik när man närmare ser till hur våld mot kvinnor hanteras av denna aktör.

2.2.1 Staten som beskyddare

Den feministiska kritiken mot statscentreringen är i detta sammanhang också intressant eftersom den visar hur kvinnor på ett annat sätt än män drabbas när staten inte förmår skydda sina medborgare mot det våld som utövas – ofta i hemmet och då "bortom statens ansvarsområde" (Caprioli, 2004, s. 414). Även inom IR börjar denna diskussion specifikt att ta plats; "[...] many IR feminists problematize the state and raise question as to its status as protector of women" (Blanchard, 2004, s. 1297).

Ett av de största problemen anses vara att även om den offentliga säkerheten säkras behöver det inte innebära att en kvinna faktiskt är säker. Som Maria Wendt Höjer tar upp i *Rädslans politik* "det tycks [...] inte finnas några

frizoner; våldet utövas såväl i kvinnans hem som ute på offentliga lokaler, på gator och torg” (2002, s. 13). Caprioli går längre och menar att våld mot kvinnor i vissa fall legitimeras av staten (2004, s. 414). Ofta hänvisas då till det strukturella våld som drabbar kvinnor, till exempel ekonomiska och politiska orättvisor som delvis ligger i statssystemet. Här finner man också kärnan i den klyfta som råder mellan vad feminister och traditionella säkerhetsforskare anser ligga inom ramen för säkerhetspolitisk forskning. Feministiska säkerhetsteoretiker hävdar nämligen att

[...] violence against women is often overlooked. Women’s security is only assured when *all* individuals can live free of violence, exploitation, and discrimination, both in the home, and on the street (ibid, s. 412).

En annan viktig poäng har Caprioli vidare när hon påpekar hur rätten till sexuell läggning ofta är reglerad enligt lag *även* om det är privat, men våld mot kvinnor ses ofta liggande utanför statens område, *för att* det är privat (2004, s. 214). Jag återkommer till denna problematik, men för att kvinnor (såväl som män) ska kunna definiera sig som säkra och trygga krävs det en *legitimitet* för denna typ av frågor *inom* den säkerhetspolitiska agendan.

När staten som aktör tas upp i säkerhetspolitiska diskussioner är det ofta i en ”neutral och given” kontext. Men faktum är, vilket många feminister påpekat under lång tid, att staten som begrepp inte är neutral utan snarare mansdominerad och en manlig konstruktion (Pettman, 1996, s. 5). Ofta skiljs på stat och nation och det senare menar Pettman talas det om med ett familjärt språk – modersland, hem, blod, släktskap – ett språk som är klart skilt från det realistiska bestående av makt, politik och rationellt egenintresse (ibid. s. 49). Detta innebär att i ett komplext spel, kodas staten som manlig och nationen som kvinnlig, vilket i sin tur får konsekvensen att staten som nav får än större betydelse för att befästa de könsskillnader som redan präglar den säkerhetspolitiska agendan (ibid. s. 46). Nationens intressen definieras som ”mjuka”; att försvara nationens värderingar, moral och heder, medan statens intressen definieras som ”hårda”; utåtriktade, aggressiva och militära åtgärder.

Konstateras kan alltså att staten har haft en självklar och starkt förankrad position inom säkerhetspolitik och säkerhetsfrågor generellt, men vid en närmare granskning är denna position inte helt förenlig med säkerhet *för alla*. Vad det feministiska perspektivet kan bidra med är därmed att synliggöra detta och på så vis öppna vägen för en stat som snarare än att vara navet kan bli en av ekrarna i hjulet som ska uppnå säkerhet.

2.3 Privat/offentlig säkerhet

När feminister inom olika områden försöker visa på de ojämlikheter som strukturellt råder mellan män och kvinnor tas ofta diskussionen *privat/offentlig* upp.

Denna diskussion uppmärksammas även av FST och är central för att synliggöra många av de problem som råder med det traditionella säkerhetsbegreppet – även om det börjat luckras upp och vidgas. Elshtain diskuterar frågan på ett generellt plan i en bok med den mycket talande titeln *Public Man, Private Woman*. Varför den är talande återkommer jag snart till.

Caprioli poängterar hur säkerhet i den privata sfären är avgörande för kvinnors säkerhet, men ofta exkluderas från de standardmått av säkerhet som fokuserar på allmänna och mänskliga rättigheter (2004, s. 413). Diskursen kring de mänskliga rättigheterna menar också många kritiker, upprätthåller och reproducerar ojämlikheter mellan könen och inom familjen, genom att göra uppdelningen offentlig/stat och privat/familj. Därmed står staten i fokus både som försvarare och förbrytare av individuella rättigheter (Evans, 1998, s. 134). Caprioli påpekar också att kulturellt våld har setts som tillhörande den privata sfären och därmed utanför statens kontroll och inblandning (2004, s. 414). I Sverige tog denna debatt fart efter de så kallade hedersmorden på Fadime och Pela (se exempelvis www.pelafadime.org). Den privata säkerheten, eller rättare sagt bristen på privat säkerhet, är uppenbarligen starkt kopplad till statens roll och hur långt statens befogenheter ska gå. Pettman diskuterar just statens roll i distinktionen mellan privat och offentlig och menar att alla stater är involverade i att konstruera en offentlig/privat skiljelinje (1996, s. 11). De som har kapacitet att reglera det privata gör det, men detta varierar stort på grund av ideologi och över tid (ibid. s. 11).

Den starka kopplingen mellan privat och familj gör att kritiken mot den avpolitisering som varit av familjen är mycket viktig eftersom den visar hur naturaliserad den kategoriska distinktionen mellan privat och offentlig blivit. Detta har inneburit att manifesteras likhetstecknen mellan offentlig - politisk och privat - kön/känslor (Evans, 1998, s. 134). På så sätt framstår också titeln på Elsthains bok som talande eftersom mannen genom historien rört sig i det offentliga rummet och ägnat sig åt politik medan kvinnan hänvisats till det privata hemmet där hon i synnerhet känslomässigt tagit ansvar för familjen.

2.3.1 Varför behövs privat/offentlig - distinktionen i den säkerhetspolitiska analysen?

Virginia Woolf skrev en gång att "the public and private worlds are inseparably connected: that the tyrannies and servilities of one are the tyrannies and servilities of the other" (Cockburn, 1998, s. 8). Denna insikt gäller i högsta grad än idag men är fortfarande kontroversiell – varför ska den privata/offentliga dimensionen tas upp i säkerhetspolitiska sammanhang?

Precis som Elshtain påpekar är termerna privat och offentlig ofta förekommande i vardagliga diskurser, men det finns en utbredd oenighet mellan olika samhällen, kring vilken mening och räckvidd begreppet egentligen ska ha (1991, s. 5). Elshtain menar att begreppen är kopplade till grundläggande föreställningar om natur och kultur, kvinnligt och manligt, arbete, familj, sex och tron på gud (ibid.). Även Pettman anser att privat/offentlig skiljer sig åt mellan

samhällen på grund av statens roll och att statsbildning är en process som varken är oundviklig eller linjär utan snarare historisk och villkorlig (1996, s. 5-7).

Caprioli menar att undersökningar som gjorts visar att kvinnors säkerhet systematiskt kränks såväl i den privata som offentliga sfären och att lagstadgad jämlikhet i det offentliga aldrig kan leda till kvinnors säkerhet utan jämlikhet i det privata (2004, s. 412). Denna jämlikhet handlar till exempel om att en uppluckring måste ske i arbetsbörda – idag är många kvinnor dubbelarbetande genom anställning i det offentliga livet samt genom hushållssysslor och barnpassning i det privata livet. En jämlik offentlighet

[...] cannot be achieved without comparable changes towards equality in the private sphere, which exerts the main influence over the relations between women and men. If women are to take up equal responsibility for the public order, then they can no longer be expected to carry the major burden of the household and family (Reardon, s. 153).

Att förstå det feministiska argumentet om den täta kopplingen mellan det privata och offentliga innebär att hela begreppet säkerhet med ens framstår som mer komplext, men samtidigt framstår också logiken klar och tydlig; *säkerhet ur ett feministiskt perspektiv kan aldrig uppnås om inte ett holistiskt synsätt på människors liv tillämpas – det privata och offentliga är tätt sammankopplat.*

Jag skulle också vilja uppmärksamma det faktum att stänga ute den privata sfären från analys är vanskligt av den anledning som jag tagit upp ovan, nämligen *var går gränsen* för vad som är privat och vad som är offentligt? I ett kapitel av *Global Women* tas följande exempel upp; Marie Jose Perez, en fattig boliviansk kvinna, lämnar sitt hemland 1997 för att bege sig till USA och där arbeta som hembiträde. På så sätt hoppas hon, liksom miljontals andra kvinnor, kunna skicka hem pengar till sin familj. Men när hon landar i Washington D.C är det första som händer att hennes arbetsgivare, en advokat som arbetar för mänskliga rättigheter inom *Organization of American State*, beslagtar hennes pass och tvingar henne att arbeta mer än 12 timmar per dag för mindre än en dollar per timme, hon är inte heller tillåten att lämna hemmet utan sin arbetsgivare. När en vän till advokaten våldtar henne, vägrar han att ta Marie till sjukhuset eftersom den medicinska vården skulle kosta för mycket (Zarembka, 2003, s. 142-143). Detta är bara ett av otaliga vittnesmål från kvinnor som arbetar i andras hem och lever allt annat än säkert. Samtidigt är det möjligt för, i detta fall en advokat som arbetar för mänskliga rättigheter, att totalt separera på vad som pågår i hans hem, den privata sfären och vad han utövar i sitt arbete i den offentliga sfären. Detta är inte traditionell säkerhetspolitisk problematik utan en ny form av säkerhetsproblem, men det drabbar miljontals kvinnor och bör därför uppmärksammas i dessa sammanhang.

En annan, också ny och oerhört viktig, problematik är den privata säkerhetsindustrin som är på rask och aggressiv frammarsch. Mycket av dagens säkerhetsproblematik, på alla nivåer, sköts idag av en industri som uppskattningsvis omsätter 100 miljarder dollar (Holmqvist, 2005, s. 7). Detta är väsentligt för säkerhetspolitisk forskning att uppmärksamma då vad som i tidigare analyser tillskrivits staters agerande idag i själva verket utförs av privata säkerhetsföretag. Kopplingen till den offentliga/privata diskussionen jag fört här

är att man tillskriver den privata industrin ”sköta sig själv - mentaliteten” på samma sätt som man gjort med exempelvis våld mot kvinnor i den privata sfären. Den feministiska analysen kan alltså öppna upp för andra typer av problem än de som rör kvinnor mer specifikt, genom att fortsätta uppmärksamma och göra nya intressanta kopplingar till distinktionen mellan privat och offentlig.

2.4 Relationell säkerhet

Vad jag väljer att kalla *relationell säkerhet* handlar om en viktig aspekt som förbisetts i den traditionella säkerhetspolitiska forskningen, nämligen hur relationerna *mellan* olika aktörer och *mellan/inom* strukturer ser ut. Hur menar jag?

När en säkerhetspolitisk fråga uppstår är vad man diskuterar i själva verket inget annat än *relationer*; relationer mellan stater, mellan individer, mellan regioner, mellan militärer och politiker, mellan ekonomi(er), mellan miljö och stat med mera. Att förstå hotbilder, oavsett hur de är utformade, kräver ett helhetstänkande och en flexibilitet i analysen. Feminist Security Theory menar att detta är just vad kvinnor kan bidra med i diskussioner kring säkerhet, till exempel uttrycker Reardon; “while women have certainly contributed to traditional peace research, their notable contributions [...] are in new conceptual frameworks that put more emphasis on understanding human interaction and social processes on data gathering” (1996, s. 129).

Det intressanta blir därmed att *studera säkerhet som relationer*, först då framkommer en mängd faktorer och orsaker som inte är tillgängliga då den statiska och rationella analysen tillämpas. Copenhagen School och deras sektorer som jag tog upp i min teoridiskussion, kan tolkas som ett försök att vidga det statiska tillvägagångssättet mot en mer sambands- och relationell analys. Buzan, Wæver och de Wilde tar upp en problematik som paradoxalt nog både förstärks och minskas av en relationell ansats. De påpekar svårigheten med att fastställa vissa trender på lokal, regional och global nivå eftersom det ligger en polemisk natur över detta. När någon fokuserar extra på en av nivåerna är det mycket lätt att komma med motargument om att något annat är viktigare på en annan nivå (1998, s. 163). Därefter diskuterar de den klassiska debatten om den politiska sektorn eller militära sektorn är viktigast, eller om miljöförespråkarna som hävdar att miljön är viktigast har rätt, eller de som hävdar att identitetsfrågor ligger bakom allt (ibid. s. 165). Dessa resonemang om vad som är viktigast är just vad som kan undvikas med en relationell approach då *hur dessa fenomen hänger samman* står i centrum, inte vilken av dem som är viktigast att studera. Å andra sidan kan man tänka sig att motargumenten då istället handlar om att det blir en för bred approach när dessa komplexa och levande nätverk ska analyseras. Dock kräver komplexitet analysredskap som är förankrade i sammanhang istället för isolerade företeelser. Jag kommer mer ingående att ta upp detta i kapitel 3.

Andra argument för att inta en relationell ansats handlar om att synliggöra den process som leder fram till att säkerhetspolitiska beslut fattas - den

demokratiska gången är något tvivelaktig och inte särskilt uppmärksammas. Bar – Tal tar dock upp problematiken och påpekar att "[...] usually the great majority of society members are not directly involved in situations of relevance to security and do not have direct access to information about it" (Bar – Tal, 2000, s. 90). Detta medför att en stor del av den information som medborgare i en stat eller i ett samhälle får, kommer från exempelvis politiska ledare och massmedia, vilket i sin tur innebär att det är i detta led som definitionen sker av vad som är nivån på hotets natur och vilka åtgärder som ska vidtas för att avstyra hotet (ibid. s. 90). En relationell ansats kan förhoppningsvis ta ett större helhetsgrepp och se dels vilka aktörer som är delaktiga, dels vilka som inte är det och även i vilka led viktiga beslut och tolkningsföretreden sker. Då säkerhetspolitiska åtgärder, särskilt i dessa dagar, kan få långtgående konsekvenser för enskilda individer kan denna process vara intressant att närmare följa upp.

3 Säkerhetssfär – som analysförslag

Jag tror att vad vi i första hand måste göra är att lära oss uppfatta verkligheten som relationer och processer snarare än som avgränsbara objekt eller ting (Hornborg, 1994, s. 49).

Jag har så långt försökt visa hur säkerhet som begrepp kan diskuteras och analyseras utifrån ett kritiskt, feministiskt perspektiv och även kort kommit in på den relationella aspekten. Men låt oss nu ta detta ett steg längre och infoga den holistiska aspekten mer explicit.

Holism kommer från grekiskans *holos* och betyder att verkligheten inte kan reduceras till egenskaperna hos de mindre enheter som bygger upp helheten – den holistiska synen innebär att alla delar samverkar till en helhet (Ehdin, 2002, s. 19). Till skillnad från det atomistiska tänkandet söker man också den djupa, sammanhängande helheten i den fysiska verkligheten. Den mekanistiska världsbilden överges för att betrakta jorden som en enda stor och levande organism (Olsson, 2003, s. 17). Det holistiska perspektivet förespråkar relationer och integrering och genom feminismen kopplar man ihop perspektiv eller fenomen som det traditionella manliga tänkandet har lämnat åt sidan; det sker en förskjutning av det vetenskapliga objektivitetsanspråket mot en tvärvetenskaplig och mångdimensionell ansats (ibid. s. 17).

Copenhagen School presenterade sina sektorer bestående av militär, ekonomi, politik, miljö och samhälle, som kan tolkas som ett försök till en mer relationell ansats. Dock tar de inte steget fullt ut mot ett holistiskt perspektiv. Relationer och interagerande mellan aktörer, strukturer och sektorer är av största vikt för att kunna ta ett helhetsgrepp kring säkerhet – men det krävs även en insikt om att säkerhet sträcker sig in till vår mest privata sfär. Jag presenterar därför ett förslag i detta kapitel, *säkerhetssfär*, både som begrepp och modell för att konkretisera hur jag anser att man lämpligtvis kan fördjupa kunskapen kring säkerhet. Jag vill poängtera att mina resonemang ska ses som en första, översiktlig idé och inte en färdig analysmodell.

Då den traditionella säkerhetsdiskursen och praktiken varit präglad av den militära analysen har kvinnor osynliggjorts. Genom att tillfoga nya områden kan kvinnor synliggöras, vilket Cockburn påpekar: "women become more visible as you emphasize non-traditional aspects of the international: tourism, global production, the international division of labour, environmental and health issues" (1998, s. 7). Samtidigt klargörs kvinnors osynlighet än tydligare genom denna vidgning "if the definition of security is broadened from one centered on the military dimension to include economic and environmental dimensions, then women's insecurity is even further highlighted" (Smith, 2005, s. 46). Jag menar

att säkerhetssfär kan vara ett försök att göra en holistisk och feministisk säkerhetsanalys som gagnar alla – både kvinnor och män.

3.1 Vad är en säkerhetssfär?

Vad är då en säkerhetssfär? Och på vilket sätt kan det definieras? Låt oss börja med begreppet sfär.

Den internetbaserade encyklopedin Wikipedia definierar en sfär som;

En sfär är ytan på en klotformad kropp. Alla punkter på en sfär befinner sig på samma avstånd till sfärens centrum [...] (Wikipedia, 19/4).

Och enligt nationalencyklopedin är en sfär "[...] yta i rummet vars punkter [...] har konstant avstånd till en given punkt; centrum" (band 16, s. 395).

Psykologer definierar sfär genom att skilja på avståndet mellan människor; den privata och offentliga sfären. Avstånd över 4 meter betecknas som offentlig distans, inom 4 meter finns olika zoner (till exempel personliga och intima zonen) som alla betecknas som privata (Miraklet människan, 1998, s. 188). Utifrån denna definition har traditionell säkerhetspolitik baserats på åtgärder mot våld som uppstått i den offentliga sfären; över 4 meters avstånd, medan det våld som till största del drabbar kvinnor inom de privata zonerna förbisetts.

Ytterligare ett exempel på hur begreppet sfär används är hur antropologer talar om *sfärekonomier*, där olika sorters värden cirkulerar i skilda utbytessfärer (Hornborg, 1994, s. 54). När det gäller säkerhet kan också här sägas att olika värden utbyts mellan sfärer.

Dessa olika definitioner av "sfär" har alla delar som kan infogas när man sätter ihop begreppen säkerhet och sfär till säkerhetssfär. Låt oss återvända till den första definitionen som blir en utmärkt metafor för vad jag vill poängtera med begreppet, nämligen att *ett av målen med säkerhetspolitik bör vara att oavsett var en individ (punkt) befinner sig ska det vara lika långt till sfärens centrum (där de säkerhetspolitiska besluten fattas)*. Den (o)demokratiska processen kring säkerhetspolitiska beslut som jag nämnt tidigare bör vara öppen för insyn, flexibel och ge möjligheter till aktiv medverkan för individer/grupper som idag befinner sig i periferin. Det är av denna anledning viktigt att klart och tydligt redogöra för var besluten fattas, så att centrum är dess "verkliga centrum".

Säkerhetssfären består av två *delsfärer*, en *privat* och en *offentlig* delsfär för att på så sätt inkludera den holistiska och feministiska approachen. Genom att använda sig av säkerhetssfär som begrepp och analysmodell kommer man förhoppningsvis mer precist åt de aspekter som i statiska, traditionella modeller förbises. Att kvinnor och män tänker olika bör användas så konstruktivt som möjligt och därför kan ett feministiskt tillvägagångssätt kasta nytt ljus över hur säkerhet kan analyseras; "over the past several years, research into women's way of knowing, reasoning, and decision making has demonstrated that, at least in Western countries, women's thinking is different from that of men; and it has been argued [...] that this difference can shed new light on, and often produce

unprecedented solutions to, some of the world's major problems" (s. 141, Reardon).

Jag har tidigare nämnt de säkerhetssektorer som Copenhagen School tar upp, Buzan har också tidigare presenterat säkerhetskomplex och Andrén tar upp direkt och total säkerhetspolitik i sina resonemang - säkerhetssfär kan ses som en direkt reaktion på dessa mer traditionella modeller. Sammanfattningsvis kan en säkerhetssfär därför definieras som *ett motförslag till de traditionella begrepp och modeller som varit rådande inom säkerhetspolitisk analys och ett försök att inkludera aktörer, strukturer och relationer inom den privata och offentliga säkerhetsproblematiken med hjälp av ett feministiskt och holistiskt perspektiv.*

3.1.1 Privat säkerhetsdelsfär

Den privata säkerhetsdelsfären operationaliseras i två analysdelar; *människans mentala och fysiska kropp* samt *hemmet*.

Figur 3.1.1 Den privata säkerhetsdelsfären

Privat säkerhetsdelsfär: → människans fysiska/mentala kropp
→ hemmet

Inom traditionell säkerhetsproblematik har dessa aspekter hänvisats till periferin om ens uppmärksammas överhuvudtaget. Men de är helt avgörande att infoga för att *synliggöra kvinnor både som teoretiska aktörer och verkliga individer.*

Den *fysiska och mentala kroppen* innebär ett fokus på rätten till personlig säkerhet, enligt artikel 3 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, 2005). En människa har rätt att vara säker från såväl fysiskt, psykiskt som sexuellt våld (se exempelvis FN:s kvinnokonvention CEDAW och FN:s barnkonvention).

Det sexuella våldet är en särskilt viktig aspekt att uppmärksamma när det gäller säkerhet för kvinnor. Blanchard påpekar att fenomenet våldtäkt tvingar FST att ställa utmanande frågor om krig – fred dikotomin, till exempel, innebär fred verkligen säkerhet för kvinnor? Förövare som utför sexuellt våld mot kvinnor finns ofta nära kvinnorna och fortsätter vara det även efter ett krig (Blanchard, 2004, s. 1303). Dessutom är ofta en effekt av krig att ökad kriminalitet och våldsdåd bland civilbefolkningen uppstår och våld i hemmet liksom våld i hemmet med vapen ökar, vilket ofta slår hårdast mot kvinnor och barn (Stegen, 2004, s. 4).

Våld mot kvinnor i krigstid kan exemplifieras genom de systematiska våldtäkterna mot kvinnor i kriget i forna Jugoslavien. De användes dels som en

form av terror mot bybefolkningar genom offentliga våldtäkter, dels uppfördes särskilda våldtäktsläger där kvinnor hölls som krigsfångar och systematiskt utsattes för upprepade våldtäkter. Även ett stort antal krigsbordeller upprättades och enligt olika rapporter uppgick antalet våldtagna kvinnor till mellan 20 000 (enligt EU:s rapportörer) och 50 000 (enligt det bosniska inrikesdepartementet), dessutom befarades ett stort mörkertal (Höglund i *Ickevåld och genus*, 2004, s. 34). Krigsvåldtäkter har även en praktisk, politisk aspekt. Om målet är att bryta sönder ett samhälles infrastruktur blir kvinnorna måltavlor på grund av sin centrala position i familjen och det civila samhället. Som krigspropaganda fyller våldtäkt i krig ytterligare en funktion. Genom uppgifter och vittnesmål om sexuella övergrepp kan fienden svartmålas och mobilisera den egna sidan. Slutligen kan också våldtäkt fungera som medel för etnisk rensning (ibid. s. 37).

Sverige kan utgöra exempel på hur våld mot kvinnor ser ut i fredstid: nästan varannan kvinna i Sverige, 46 procent, har efter sin 15-årsdag utsatts för våld av någon man. 56 procent har trakasserats sexuellt, och nästan var fjärde kvinna i åldersgruppen 18-24 år utsattes för våld under år 2001 (kvinnokonventionen.se). *Såväl i freds- som krigstid* utsätts alltså kvinnor som grupp för våld. Att sätta upp en säkerhetspolitisk agenda som utesluter och/eller ignorerar denna problematik leder endast till en ohållbar och ofullständig säkerhet, vilket dagens levnadsvillkor för miljontals kvinnor världen över är det tydligaste beviset för. Som Caprioli säger; "if women are not secure in their own bodies, it seems ludicrous to discuss women's security in a broader sense" (2004, s. 419).

Cockburn sammanfattar träffande varför *hemmet* är av vikt att uppmärksamma "[...] because as women we have seen that 'the home' itself is not the haven it is cracked up to be" (Cockburn, 1998, s. 8).

Hemmet är en intressant och troligtvis provocerande aspekt att införa i en säkerhetspolitisk analys – vad har det med staters hotbilder att göra? Återigen kan argumenten för detta härledas till det faktum att en stor del av det våld som sker och den osäkerhet som upplevs av kvinnor och barn utspelar sig i hemmet. Detta våld består inte enbart av misshandel och våldtäkt inom äktenskapet, utan kan också innefatta traditionella seder, som exempelvis barnäktenskap. Våld i hemmet innefattar också psykiskt våld, bland annat i form av sträng övervakning och inskränkning av rörelsefriheten (kvinnokonventionen.se). Vad har en kvinna för nytta av att kunna röra sig fritt i sin stad om hon varje dag tvingas gå hem till våld och förnedring? Kopplingen mellan vad som sker inom hemmets fyra väggar och den diskurs samt politiska handlingar som ska utgöra säkerhetspolitik är därför central att uppmärksamma. FST förespråkar också "[...] an awareness of the connection between women's everyday experience and security" (Blanchard, s. 8). Till detta kan också läggas det faktum att i synnerhet kvinnor och barn drabbas hårt av *hemlöshet*. Som Reardon uttrycker det; "housing needs are, as well, indicators of a serious structural impediment to economic and social justice deeply affecting women" (1993, s. 92). Fattiga kvinnor från landsbygden med sina familjer, menar Reardon, visar de katastrofala konsekvenserna av den globala ekonomins konsekvenser och nationers oförmåga att tillhandahålla grundläggande "housing needs" medan militären fortsätter att sluka enorma resurser (ibid. s. 92).

3.1.2 Offentlig säkerhetsdelsfär

Den offentliga säkerhetsdelsfären operationaliseras i fem analysdelar; *politik, ekonomi, ekologi, civila samhället* och *militär*. Dessa analysdelar kan ses som ett svar på Copenhagen Schools fem sektorer jag nämnt tidigare (se Buzan, Waever, de Wilde, 1998).

Figur 3.1.2a Den offentliga säkerhetsdelsfären

Offentlig säkerhetsdelsfär: → politik
→ ekonomi
→ ekologi
→ civilt samhälle
→ militär

Inom traditionell säkerhetspolitisk analys är, som jag klargjort tidigare, staten i huvudfokus. Jag väljer här att inte ha staten som en egen sfär eftersom jag förespråkar ett fokus *bort från staten* som självklar aktör. Istället bör staten betraktas som en av många aktörer i det komplexa internationella spel som utgör den världspolitiska arenan och även påverkar det vardagliga livet.

Vad innebär då den offentliga delsfären? Jürgen Habermas definierar en offentlig sfär, som ett område av socialt liv, där information och olika infallsvinklar av ett ämne av gemensamt intresse kan tas upp, så att en allmän opinion kan formas (Bohlin, 2004, s. 10). Habermas definition kan appliceras på offentlig delsfär och särskilt intressant är vad han kallar "gemensamt intresse". Detta gemensamma intresse skulle jag, efter min begreppsanalys av säkerhet, vilja säga är beroende av vilken grupp som innehar maktposition och tolkningsföreträde för att avgöra vad det gemensamma intresset ska definieras som. Enligt denna uppsats kan det exemplifieras med att män har tolkat vilka säkerhetspolitiska frågor den allmänna opinionen ska formas kring. Det är därför viktigt att poängtera en säkerhetspolitisk analys där det offentliga inte betraktas som fristående från, utan sammanhörande med, det privata.

Den politiska analysdelen handlar om att närmare studera de relationer och aktörer som finns på den politiska arenan och vad detta innebär för den säkerhetspolitiska dagordningen. Copenhagen School menar att i deras politiska sektor är staten "[...] obviously the main referent object [...]" (Buzan, Waever, de Wilde, 1998, s. 141). Som jag har försökt visa i min begreppsanalys är det problematiskt att sätta staten i huvudfokus och särskilt i den politiska sfären. En mängd aktörer medverkar idag i de politiska processer som pågår och vad som kan vara relevant att ha som huvudfokus här är istället *hur politiska lösningar kan utvecklas och uppmuntras*, så att de militära aktionerna kan minimeras.

Buzan, Waever och de Wilde anser att den politiska sektorn i deras modell är problematisk då ”in some sense, all security is political” (ibid. s. 141). Detta är ett, om än analytiskt dilemma, viktigt konstaterande – genom att politisera frågor som tidigare klassats som familjära och privata kan framförallt kvinnors osäkerhet synliggöras.

Den ekonomiska analysdelen innebär ett uppmärksammande av de ekonomiska problem och hot som finns mot individers och grupperas välbefinnande. Låt oss börja i en ovanlig ände när det gäller ekonomi och säkerhet och konstatera att “while women represent half the global population and one-third of the paid labour force and are responsible for two-thirds of all working hours, they receive only a tenth of world income and own less than one percent of world property” (Smith, 2005, s. 46-47). Samt konstatera att den nya globala ekonomin innebär tuffa villkor för många människor i allmänhet, och kvinnor i synnerhet:

The new global economy permits transnational corporations and other actors in developed countries to transport capital, labor, goods, and services across state lines with relative ease. In the case of slavery and human trafficking, these goods, services, and labor become one: an unpaid or poorly paid person becomes a commodity that can be used again and again for accumulating profit (Zarembka, 2003, s. 144).

Att lyfta fram grundläggande men icke- uppmärksammade aspekter som dessa i säkerhetspolitiska diskussioner innebär nya möjligheter att utforma en långsiktig och hållbar säkerhetspolitik.

Copenhagen School påpekar det paradoxala med att det kapitalistiska systemet bygger på att aktörer på marknaden *ska vara osäkra* för att marknaden ska fungera så effektivt som möjligt (Buzan, Waever, de Wilde, 1998, s. 95). Detta är en intressant poäng som visar att ekonomisk säkerhet kan vara nog så kontroversiellt och politiskt laddat med tanke på hur det kapitalistiska systemet dominerar världen över. Inom denna analysdel av det offentliga bör därför också *multinationella företag, privata företag och privata ekonomiska aktörer* ingå. I kombination med staters agerande kan relationer synliggöras som är av vikt för att förstå skeenden och problematik som hotar människors ekonomiska säkerhet.

Den ekologiska analysdelen har miljön och de ekologiska konsekvenserna av vår livsstil i fokus. Buzan, Waever och de Wilde tar upp en viktig distinktion mellan den politiska och vetenskapliga agendan när det gäller miljöfrågor (1998, s. 71). Även om dessa båda överlappar och kompletterar varandra finns det också stora skillnader genom att olika aktörer verkar inom de två områdena och deras intressen kan stå långt från varandra (ibid. s. 71-72).

Den ekologiska analysdelen är kanske ett av de områden som tydligast visar hur säkerhet inte bör reduceras till en nationell angelägenhet, vilket Reardon påpekar “the environmental crises have demonstrated the limits of national security in the face of impending ecological disaster” (1993, s. 86). Långsiktig och hållbar säkerhet ur ett ekologiskt perspektiv är definitivt av högsta prioritet och kräver ett brett samarbete, både geografiskt och forskningsmässigt.

Analysdelen som handlar om det *civila samhället* innebär ett fokus på den del av samhället som ofta drabbas hårt och skoningslöst under krig och konflikter och står i periferin i fredstid. Exempelvis är 80-90 procent av offer i krig civila, de

flesta kvinnor och barn, 80 procent av världens flyktingar är kvinnor och barn och våld i hemmet sker i högre grad i militariserade samhällen (Smith, 2005, s. 46). Dessa fakta betraktas ofta som "tragiska bieffekter", men inte som säkerhetsproblem i sig själva. När man uppmärksammar och analyserar även det civila samhället som en egen analysdel av det offentliga, kan detta dock ske.

Den militära analysdelen är den jag anser vara mest paradoxal: orden militär och säkerhet klingar inte som en lyckad kombination när man tittar på historien i backspegeln. Att bygga säkerhet kan inte göras när krig och stridigheter redan har brutit ut – det måste göras i fredstid, långsiktigt och med icke - våld . Reardon pekar på, vilket även många Non - Governmental Organizations (NGO:s), fredsorganisationer med flera gör, den snedvridna ekonomiska prioritering som sker mellan militära budgetar och satsning på utbildning, fattigdomsbekämpning och andra grundläggande faktorer för att få till stånd långsiktig säkerhet. Hon menar att "military spending is an undeniable link between physical and structural violence" (Reardon, 1993, s. 95). Under många år har kvinnliga fredsforskare och aktivister försökt visa alternativ till hur neddragningar i militära budgetar kan användas för att uppnå social och ekonomisk rättvisa i mycket större grad än vad som sker. Många rapporter och konkreta förslag finns att tillgå (se exempelvis Reardon, kap 3).– men detta har återigen inte räknats som "riktig" säkerhetspolitik

En annan viktig tendens att uppmärksamma är hur staten och den statliga militären varit de självklara aktörerna inom den militära analysen av säkerhetspolitik, men inte längre är det; "the role of the state in these new times, and those of its key agents, are being challenged and circumscribed by forces and actors operating beyond their control" (Cheeseman, 2005, s. 70). *Den privata säkerhetsindustrin*, som jag nämnt tidigare, går fram med stormsteg världen över och tar över många av de tjänster och handlingar som tidigare självklart tillskrivits stater. Cheeseman skriver "[...] changes in the roles and responsibilities of today's military forces may be only a small part of the overall story [...] we are, in short, in the midst of a much more important and far-reaching process of change, one that threatens to revolutionize not only how militaries will act in the future but also their purposes and basic raison d'être" (2005, s. 73). Vidare är *Terrorgrupper* som Al-Qaida inte organiserade som stater traditionellt har varit utan i cell – liknande grupperingar utan en självklar hierarki, vilket utmanar traditionell analys (Smith, 2005, s. 32). Även *försvarsindustrin* är en stor maktfaktor i dessa sammanhang, om än agerande i bakgrunden. Exempelvis exporterade Sverige år 2000 krigsmateriel för 4,3 miljarder kronor, vilket innebär en framträdande industri (Svenska Freds 9/5). Det intressanta blir när relationerna mellan dessa studeras, även om det naturligtvis har ett värde att uppmärksamma aktörerna i sig. När det visar sig att en regering köper in krigsmateriel från ett land och militära tjänster från ett annat, kan man fråga sig om det verkligen är staten som ska tillskrivas agerandet. Snarare är det ett komplext spel som bör uppmärksammas i sin helhet.

Slutligen kan konstateras att en säkerhetssfär, analytiskt, ser ut på följande sätt:

Figur 3.1.2b Säkerhetssfär

Privat säkerhetsdelsfär:	→ människans fysiska/mentala kropp → hemmet
Offentlig säkerhetsdelsfär:	→ politik → ekonomi → ekologi → civilt samhälle → militär

För att avståndet till sfärens centrum ska ha möjlighet att vara lika långt oavsett var en individ befinner sig, måste de båda delsfärerna explicit uttryckas. Och det holistiska tankesättet gör sig här påmint; genom att visa vikten av flexibilitet och helhetstänkande kring de olika analysdelarna, kan säkerhetspolitiska hot och svårigheter vi står inför idag förhoppningsvis bättre förstås.

4 Avslutning

4.1 Sammanfattning och slutsatser

Det är nu dags att sammanfatta vad jag kommit fram till och dra mina slutsatser kring resonemangen. Jag har i min uppsats drivit de två teserna:

1. Den traditionella säkerhetspolitiska forskningen bör kompletteras med en feministisk och holistisk ansats för att kunna möta dagens säkerhetsproblematik.
2. Det bör ske ett fokus bort från statscentreringen inom säkerhetspolitisk analys.

Genom att inleda med en kritisk, feministisk begreppsanalys av *säkerhet* och *säkerhetspolitik*, och därefter föreslå hur denna kritik kan tillvaratas för att utveckla nya analytiska tillvägagångssätt, har jag operationaliserat mina teser.

Det feministiska perspektivet är centralt för att synliggöra maktförhållanden och problematik som i traditionell säkerhetspolitisk analys förbises eller på sin höjd nämns i perifer resonemang. Reardon uttrycker träffande vad det är man vill uppnå genom en feministisk analys av säkerhet; "Women the world over yearn for a world in which order is maintained by consensus, goals are pursued by constructive rather than destructive means, conflict is resolved without violence, and women are free of the constant fear of sexual harassment and rape" (1993, s. 154). Ett feministiskt perspektiv innebär inte per automatik att endast kvinnors behov ska stå i centrum, det handlar om att få till stånd relationer, strukturer och miljöer som uppmuntrar till jämlikhet, demokrati och *säkerhet för såväl kvinnor som män*.

Diskursen som omger säkerhetspolitisk forskning har traditionellt omnämnts som objektiv och rationell, men vid en närmare granskning kan denna objektivitet ifrågasättas. Jag har försökt visa hur det säkerhetspolitiska språket är könskodat och vilka effekter detta fått för vad som definierats vara av säkerhetspolitisk relevans. En stat som hotar en annan stat med militära medel, är utan tvivel en säkerhetspolitisk fråga av högsta prioritet, men det faktum att massvåldtäkter används som strategi för att bryta ner en befolkning, eller att våld (sexuellt, psykiskt, fysiskt) och förtryck i hemmet sker dagligen och drabbar kvinnor över hela världen, har *inte* varit säkerhetspolitiskt prioriterat. Genom en feministisk och holistisk ansats förespråkar jag att båda typerna av problematik kan och bör inkluderas i den säkerhetspolitiska agendan.

Statscentreringen som råder inom den traditionella analysen bör också belysas och omprövas. Staten har idag inte samma roll och status som för femtio år sedan, eller ens för tio år sedan. Vi lever i en tid av ständig förändring där nya aktörer och strukturer tillkommer, för att därefter försvinna, nya tillkommer och så vidare. På den säkerhetspolitiska arenan finns det idag en mängd aktörer som utmanar staten och den statliga militären som varit traditionellt huvudfokus. Jag har nämnt några av dessa, som den privata säkerhetsindustrin, terrornätverk, NGO:s, försvarsindustrin, feministiska initiativ och nätverk med flera. Det är alltså ett brett spektrum av aktörer. Även hot mot människors säkerhet består idag av ett brett spektrum där allt från ekologiska och militära hot, till ekonomiska och sociala orättvisor och sexuellt våld kan räknas in - alla dessa hot måste hanteras för att en långsiktig och stabil säkerhet ska kunna uppnås.

Som ett förslag på hur denna komplexa bild av säkerhet kan ringas in, har jag presenterat ett förslag på analysmodell; *säkerhetssfär*. Begreppet har här definierats som *ett motförslag till de traditionella begrepp och modeller som varit rådande inom säkerhetspolitisk analys och ett försök att inkludera aktörer, strukturer och relationer inom den privata och offentliga säkerhetsproblematiken med hjälp av ett feministiskt och holistiskt perspektiv*. Jag har förespråkade att avståndet till den säkerhetspolitiska kärnan, där de avgörande besluten fattas, ska vara lika långt oavsett var i sfären en individ – kvinna som man - befinner sig. Jag anser därför att den privata aspekten av säkerhetsproblematik måste uttryckas explicit och att den offentliga aspekten måste ses i relation till den privata - först då uppstår en möjlighet att ta ett helhetsgrepp på de säkerhetspolitiska utmaningar vi står inför idag. Genom modellen har jag också försökt framhålla vikten av att säkerhet analytiskt snarare bör betraktas som en relationell, än en isolerad och statisk, företeelse.

I min inledande problemdiskussion avslutade jag med att ställa frågan om alla får gå med, när vi nu börjat vandra vägen mot en säkerhetspolitik för 2000-talet. Svaret på den frågan är både nej och ja. Om vi väljer att stanna kvar inom de etablerade och traditionella ramarna för vad säkerhetspolitik ska innebära, så är det högst sannolikt att det blir en kortsiktig och snäv väg att vandra med mycket knappt utrymme för alla att gå med. Men om vi istället väljer att öppna upp för ett sambands- och helhetstänkande där säkerhet ses som en demokrati- och jämställdhetsfråga kommer det att finnas plats för alla – då blir vägen bred och inbjudande.

4.2 Fortsatt forskning

Begreppet och modellen säkerhetssfär kräver naturligtvis mycket vidareutveckling och bearbetning. Denna uppsats ska därmed betraktas som en första presentation och ett första förslag på hur jag anser att de invanda föreställningar som råder kring säkerhet, kan utvecklas och förnyas.

Teoretiskt måste modellen specificeras och varje analysdel utvecklas och preciseras. Vilken sorts relationer är det som avses? Hur kan dessa fångas i

modellen? Är "alla" aktörer eller måste det ske en avgränsning? Samtidigt är detta en balans, då poängen med hela modellen är just flexibilitet och helhetstänkande. Själva sfärmetaforen om att det ska råda lika avstånd till maktens centrum, måste också vidareutvecklas och funderas kring.

En tänkbar och intressant empirisk undersökning skulle vara att jämföra ett land eller region som befinner sig i krig, med ett land eller region som har fred. Naturligtvis finns det uppenbara skillnader, men genom att tillfoga den privata delsfären kan det bli tydligare att fred inte alltid innebär säkerhet för framförallt kvinnor (och barn) som rör sig i den privata sfären. Man kan också tänka sig en empirisk studie av en del av ett samhälle, som när man tar hänsyn till föreslagna analysdelar, lever oerhört osäkert i jämförelse med resten av befolkningen. Säkerhet är en individuell upplevelse och kanske också en kollektiv sådan, vilket skulle kunna undersökas närmare.

5 Referenser

- Alison, Miranda, 2004. "Women as Agents of Political Violence: Gendering Security", *Security Dialogue* vol. 35, nr 4, s. 447-463.
- Andrén, Nils, 2002. *Säkerhetspolitik. Analyser och tillämpningar*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Bar – Tal, Daniel, 2000. *Shared Beliefs in a Society: Social Psychological Analysis*. London: Sage.
- Baylis, John & Smith, Steve (ed.), 1999. *The Globalisation of World Politics: An Introduction to International Relations*. Oxford: University Press.
- Blanchard, M. Eric, 2003. "Gender, International Relations, and the Development of Feminist Security Theory", *Signs: Journal of Women in Culture and Society* vol. 28, nr 4, s. 1289-1312.
- Bohlin, Ella, 2004. *Förutsättningar för en europeisk offentlighet i nationell och paneuropeisk television*.
http://www.statsvet.su.se/mediarum/Media_and_Politics_2/PDF/C-papers/europeisk_offentlighet_ht04.pdf 19 mars 2005.
- Booth, Ken, 2005. "Preface" i Booth, Ken (ed), *Critical Security Studies and World Politics*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner.
- Burgess, J. Peter, 2004. "Commentary", *Security Dialogue* vol. 35, nr 4, s. 403-404.
- Buzan, Barry, 1991. *People, states and fear: an agenda for international security studies in the post-cold war era*. Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Buzan Barry, Waever Ole, de Wilde Jaap, 1998. *Security: a new framework for analysis*. Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Caprioli, Mary. 2004. "Democracy and Human Rights versus Women's Security: A Contradiction?", *Security Dialogue* vol. 35, nr 4, s. 411-428.
- Cheeseman, Graeme, 2005. "Military Force(s) and In/security" i Booth, Ken (ed), *Critical Security Studies and World Politics*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner.
- Eduards, Maud, 2002. "Manlighetens säkerhetspolitik", *Dagens Nyheter* 7 mars 2002.
- Ehdin, Susanna och Martin, 2002. *HQ – den mänskliga helhetssynen*. Stockholm: Bokförlaget Forum.
- Ehrenreich Barbara, Hochschild Russell Arlie, 2003. "Introduction" i *Global Women*. London: Granta Books.
- Elstain, Bethke Jean, 1993. *Public Man, Private Women: Women in Social and Political Thought*. Second edition. New Jersey: Princeton University Press.
- Enloe, Cynthia, 2000. *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist sense of international politics*. Second edition. California: University of California Press.

- Evans, Tony (ed.), 1998. *Human Rights Fifty Years On: A Reappraisal*. Manchester: Manchester University Press.
- FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna, 2005. Regeringens webbplats för mänskliga rättigheter http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/page/?module_instance=7 3 maj 2005.
- Hansen, Lene, Olsson, Louise, 2004. "Guest Editors' Introduction", *Security Dialogue* vol. 35, nr 4, s. 405-409.
- Holmqvist, Caroline, 2005. "Private Security Companies. The case for Regulation", *SIPRI Policy Paper* nr 9. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute.
- Hornborg, Alf, 1994. "Humanekologi som överlevnadsforskning", *Humanekologi* nr 3-4, s. 49-57.
- Höglund, Anna T, 2004. "Teologi, genus och rättfärdiga krig" i Aggestam, Karin (red), *(O)Rättfärdiga krig*. Lund: Studentlitteratur
- Höglund, T Anna, 2004. "Våld mot kvinnor i krig" i *Icke – våld och genus*. Kristna Fredsrörelsens skriftserie om icke – våld. Stockholm: Kristna Fredsrörelsen.
- Karlsson, Svante, 1997. *Freds- och konfliktkunskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvinnokonventionen.se:
<http://www.kvinnokonventionen.se/kvinnokonventionen/valdMotKvinnor.asp>
4 maj 2005.
- Licht, Sonja, 2002. Women as Agents of Change in Conflict and Post-Conflict Situations. <http://www.lse.ac.uk/Depts/global/StudyGroup/Womenpaper.htm>
18 mars 2005.
- Miraklet människan, 1998. Stockholm: Readers Digest AB.
- Nationalencyklopedin, 1995. Band 16. Höganäs: Bra Böcker AB.
- Olsson, Beate, 2003. *Kunskapssamhället – bortom sunt förnuft?* Lunds universitet; Pedagogiska institutionen.
- Pettman, Jindy Jan, 1996. *Worlding Women – A Feminist International Politics*. London and New York: Routledge.
- Peters, Julie, Wolper, Andrea, 1995. *Women's rights, human rights*. New York: Routledge.
- Reardon, A Betty, 1993. *Women and Peace: Feminist Visions of Global Security*. New York: State University of New York Press.
- Schyman, Gudrun, Öberg, Jan, 2004. *Från patriarkal maktutövning till mänsklig säkerhet och demokrati*
http://www.transnational.org/forum/meet/2004/Schy_Oberg_KvinnorSakerh.html, 18 mars 2005.
- Smith, Steve, 2005. "The Contested Concept of Security" i Booth, Ken (ed), *Critical security studies and world politics*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner.
- Stegen, Anja (red.), 2004. "Genusperspektiv på fredsbefrämjande insatser", *Försvarsberedningens skriftserie* nr 12.
- Stenbock – Hult, Bettina, 2004. *Det kritiska förhållningssättet*. Lund: Studentlitteratur.

- Svenska Freds: <http://www.svenskafreds.se/vapenexport/fredsfakta/> 9 maj 2005.
- Tickner, J Ann, 1992. *Gender in International Relations. Feminist Perspectives on Achieving Global Security*. New York: Colombia University Press.
- Tickner, J Ann, 2001. *Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post-Cold War Era*. New York: Colombia University Press.
- Wendt Höjer, Maria, 2002. *Rädslans politik. Våld och sexualitet i den svenska demokratin*. Lund: Liber AB.
- Wikipedia, nätbaserad encyklopedi: <http://sv.wikipedia.org/wiki/Sf%E4r> 4 maj 2005.
- Zarembka, Joy M, 2003. "America's Dirty Work: Migrants Maids and Modern – Day Slavery" i Ehrenreich Barbara, Hochschild Russell Arlie (ed.), *Global Women*. London: Granta Books.